

Diferències humanes i diversitat cultural

Agustí Andreu Tomàs (coordinador)
Jordi Pascual i Saüc (coordinador)
Joaquín Beltrán Antolín
Joel Feliu i Samuel-Lajeunesse
Carlos Frade Blas

PID_00213855

Material docent de la UOC

Agustí Andreu Tomàs

Llicenciat en Geografia i Història. Professor associat del Departament d'Antropologia Social i Filosofia de la Universitat Rovira i Virgili. A. Andreu (1997). "Reflexions entorn de les actuacions dels parcs naturals en l'àmbit social. El cas del Parc Natural del Delta de l'Ebre". *Aixa* (revista del Museu Etnològic del Montseny, La Gabella, 8, 41-52, 2001). Pròleg en M. Boquera; V. Quiroga "de la saboga al silur: pescadors fluvials de l'Ebre a Tivenys" (*Temes d'Etnologia de Catalunya*, 1, 5-9). Barcelona: Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana.

Jordi Pascual i Saüc

Doctor en Sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona. Professor consultor dels Estudis de Psicologia i d'Humanitats de la UOC. J. Pascual (1993). *La immigració estrangera a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. J. Pascual (1999). La interculturalitat, aquesta dama encadenada que ens està esperant. *Etnologia de Catalunya*, 15, 72-81.

Joaquín Beltrán Antolín

Doctor en Ciències Polítiques i Sociologia, especialitat d'Antropologia Social, per la Universitat Complutense de Madrid. Professor del Centre d'Estudis Internacionals i Interculturals de la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha fet treball de camp durant tres anys a la República Popular de la Xina. Investiga els processos migratoris xinesos i la societat i cultura contemporànies de la Xina. J. Beltrán; A. Sáiz (2001). *Els xinesos a Catalunya*. Barcelona: Altafulla / Fundació Jaume Bofill.

Joel Feliu i Samuel-Lajeunesse

Doctor en Psicologia Social per la Universitat Autònoma de Barcelona. Professor de Psicologia social a la Universitat Autònoma de Barcelona. Consultor a la UOC. Actualment investiga els processos relacionats amb la construcció teòrica de les diferències culturals i els efectes de poder que produeix la difusió del coneixement psicosocial.

Carlos Frade Blas

Doctor en Sociologia per la Universitat de Londres, director de l'Institut d'Investigació en Ciències Socials ICAS Institute i professor del programa de doctorat de Sociologia de la UOC. Les seves últimes publicacions inclouen: C. Frade (2001). Poder global y sociedad civil: El Foro Social-Mundial de Porto Alegre. A C. Frade (Coord.), *Contra la dictadura de los mercados: Alternativas a la mundialización neoliberal*. Barcelona: Icaria. C. Frade (2001). Introducció. La perspectiva sociològica de Bauman per a comprendre la globalització. A Z. Bauman, *Globalització: les conseqüències humanes*, 7-31. Barcelona: Pòrtic (edició original anglesa com a *Globalization: The Human Consequences*. Oxford: Polity Press, 1999). C. Frade i I. Darmon (2001). *Prearious Employment in Europe: A Comparative Study of Labour Market related Risks in Flexible Economies*, projecte d'investigació aprovat per la DG XII de la Comissió Europea, dins del V Programa Marc, Brussel·les.

Quarta edició: setembre 2014

© Agustí Andreu Tomàs, Joaquín Beltrán Antolín, Joel Feliu i Samuel-Lajeunesse, Carlos Frade Blas,

Jordi Pascual i Saüc

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2014

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Oberta UOC Publishing, SL

Dipòsit legal: B-11.003-2014

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és electrònic com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars del copyright.

Introducció

Les diferències humanes cobren sentit en el marc de relacions entre grups culturals diversos. Aquest és el punt de partida de l'assignatura *Diferències humanes i diversitat*, que s'ofereix a l'estudiant de psicologia com un instrument per a contextualitzar adequadament l'estudi de les diferències ètniques i culturals. L'enfocament de l'assignatura és, per això, bàsicament antropològic –ja que de l'antropologia procedeixen les principals aportacions a la comprensió de la diversitat cultural.

En consonància amb aquest plantejament, el material didàctic que l'estudiant té al davant ofereix una visió panoràmica d'algunes de les més destacades perspectives que aborden la qüestió de la nova interculturalitat. En un context de mundialització creixent –l'anomenada *globalització*– sembla haver-hi acord en el fet que els contactes interculturals han augmentat i l'aculturació o canvi cultural també; tanmateix, en el que no hi ha acord, sinó un viu debat, és a desxifrar la direcció que està prenent aquest canvi cultural accelerat i amb múltiples fronts. Aquí és on alguns veuen l'amenaça gairebé imparable de la pèrdua de la diversitat de formes culturals (de manera anàloga a com el discurs ecologista adverteix sobre el perill que plana sobre la biodiversitat); i d'altres l'oportunitat de veure florir noves identitats culturals, creacions híbrides i insurgents, en part com a contestació a la uniformització globalitzadora, en part aprofitant els mitjans que ofereix aquest augment dels contactes interculturals. El debat està servit.

L'estudiant trobarà aquí, doncs, una guia per a orientar-se en el debat contemporani sobre la diversitat cultural, el seu present i futur, i la possibilitat d'incidir en aquesta. En resum, el material reuneix quatre grans perspectives sobre la diversitat: la visió des de l'estructuralisme de Lévi-Strauss i Clastres (mòdul "La diversitat cultural des de l'òptica de les relacions interculturals"), la de les teories de l'etnicitat –un subcamp dins de l'antropologia especialment fèrtil en les tres últimes dècades–, en el mòdul "L'emergència de l'etnicitat", la perspectiva interpretativa de Geertz (mòdul "La perspectiva interpretativa de Geertz") i la de l'antropologia postmoderna (mòdul "L'esclat de la diversitat").

Completen el material didàctic una introducció a la diversitat cultural des del punt de vista de la tradició antropològica (anterior a Lévi-Strauss), una revisió crítica d'aquestes perspectives de Carlos Frade (mòdul "La diversitat cultural segons l'antropologia") i, finalment, un estudi de cas sobre la interculturalitat tal com és tractada en les societats occidentals i, en concret, a Catalunya (mòdul "La diversitat cultural en les polítiques públiques a Occident").

Objectius

En aquesta assignatura, a partir d'un enfocament clarament antropològic i, per tant, holista i comparatiu, pretenem assolir els objectius següents:

- 1.** Oferir als estudiants de psicologia un marc conceptual i analític útil per a la comprensió de les diferències humanes, des de l'òptica de la diversitat cultural, basat en els conceptes clau aportats per l'antropologia.
- 2.** Introduir-nos en l'anàlisi de les relacions interculturals com l'aspecte més important en l'estudi de les diferències humanes i el seu context social en les societats occidentals.
- 3.** Comprendre què és i en què consisteix la diversitat humana en la seva dimensió cultural i entendre que la noció de cultura és inseparable de la diversitat i de la interculturalitat.
- 4.** Entendre el caràcter dinàmic de la diversitat cultural, com es produeixen i es desenvolupen les diferències, i també com s'anul·len i erosionen.
- 5.** Conèixer les principals manifestacions de les relacions entre cultures: etnocentrisme, relativisme cultural, aculturació, racisme, etnocidi, diàleg entre cultures, etc.
- 6.** Comprendre les principals perspectives sobre l'etnicitat i la seva incidència en la comprensió de la diversitat cultural.
- 7.** Aportar elements necessaris per a entendre els fenòmens que afecten la diversitat cultural actual, caracteritzada per l'existència d'un context de creixent globalització. En aquest sentit, pretenem que els estudiants puguin aplicar els continguts de l'assignatura a la comprensió de les relacions interculturals en el seu propi entorn social.
- 8.** Proporcionar uns exemples pràctics d'anàlisi per mitjà de dos estudis de cas sobre, en primer lloc, la perspectiva de l'etnicitat segons l'escola de Barth i, en segon lloc, les polítiques públiques i el tractament de la diversitat cultural a Catalunya, en el marc de les societats occidentals.

Continguts

Mòdul didàctic 1

La tradició antropològica i la diversitat cultural

Joaquín Beltrán Antolín

1. Antropologia, la ciència de la cultura
2. El descobriment de l'altre i la justificació de la diversitat cultural
3. El contacte entre cultures
4. Paradigmes de la relació intercultural

Mòdul didàctic 2

La diversitat cultural des de l'òptica de les relacions interculturals

Agustí Andreu Tomàs

1. L'etnocidi i el genocidi segons Pierre Clastres
2. Claude Lévi-Strauss: la reflexió d'un antropòleg sobre els conceptes de raça i història
3. Claude Lévi-Strauss: les diferències que separen i oposen les cultures

Mòdul didàctic 3

L'emergència de l'etnicitat

Jordi Pascual i Saüc

1. El concepte d'etnicitat
2. La ruptura epistemològica de l'escola de Fredrik Barth: el desplaçament de la cultura als grups ètnics
3. Situacionalisme enfront de primordialisme: història d'un fals debat
4. Les aproximacions conflictivistes i historicistes al camp de l'etnicitat
5. A tall de conclusió: etnicitat i diversitat cultural

Mòdul didàctic 4

La perspectiva interpretativa de Geertz

Jordi Pascual i Saüc

1. La perspectiva simbòlica i interpretativa de Clifford Geertz
2. La diversitat cultural segons Geertz
3. La proposta geertziana sobre els usos de la diversitat

Mòdul didàctic 5

L'esclat de la diversitat

Joel Feliu i Samuel-Lajeunesse

1. L'esclat de les ciències socials
2. L'herència subvertida de l'antropologia simbòlica
3. Literatura postcolonial i marxisme
4. La cultura és un text modern

Mòdul didàctic 6

La diversitat cultural segons l'antropologia

Carlos Frade Blas

1. El problema de la renovació de la diversitat
2. Modernitat, capitalisme i etnocidi
3. Resistència a la modernització i explosió de la diferència
4. Què s'entén per "cultura"
5. La diversitat cultural i les relacions interculturals
6. Els ordres de diversitat
7. La renovació de la diversitat i la coexistència enmig del que és divers

Mòdul didàctic 7

La diversitat cultural en les polítiques públiques a Occident

Jordi Pascual i Saüc

1. El camp de les polítiques públiques (*policies*)
2. La diversitat cultural en les polítiques públiques en les societats occidentals